

РАЗКРИВАЕМОСТ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА СРЕЩУ ЛИЧНОСТТА И СОБСТВЕНОСТТА В СОЦИАЛИСТИЧЕСКА БЪЛГАРИЯ (1944–1989)

Стефан Иванов¹

Резюме: Настоящата публикация представя част от по-мощно изследване на престъпленията срещу личността и собствеността в социалистическа България (1944–1989). Тя разглежда общата им разкриваемост като цялост, както и поотделно на четирите най-значими сред тях – кражби на обществено и лично имущество, гра-

бежи, изнасилвания и умишлени убийства. Отчита се и отражението на редица социални, икономически и политически фактори, които съпътстват процеса.

Ключови думи: престъпления, разкриваемост, социализъм, България, НРБ, МВР

I. Увод

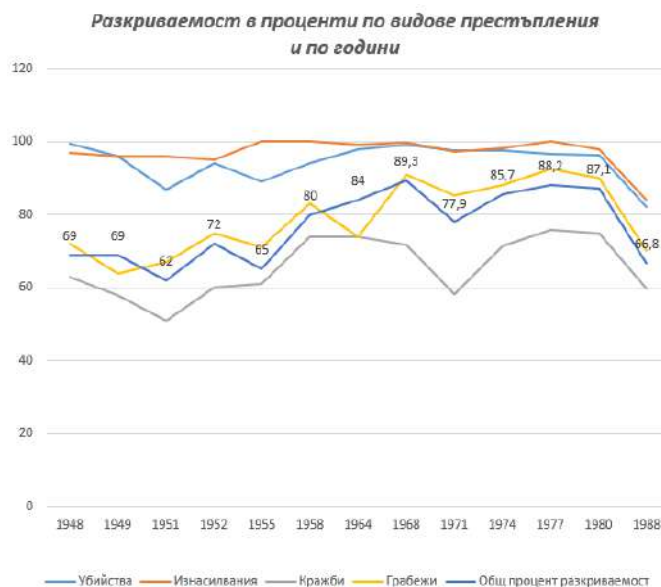
Работата на държавните органи и институции през епохата на комунистическия режим, призвани да разследват и разкриват престъпленията, както и да наказват спрямо предвиденото в закона техните извършители, е една от темите, която си остава обект на многобройни митове и откровени фалшификации. Предварителното очакване, подхранено от носталгичните илюзии, създава усещането за съществуващата в периода „твърда ръка“ на тоталитарните структури и в резултат от това – успешна борба на криминалния терен и постигнати ниски нива на овладяна престъпност и високи нива на разкриваемост. Дали обаче това е така? Доскорошната липса на достатъчен обем разсекретени данни най-вече от системата на МВР беше удобно извинение за липсата на аналитично изследване по темата. Чрез настоящата публикация обаче, както и със съдържащите се в нея и публикуващи се за първи път официални данни за нивата на престъпност (извадени най-вече от архивите на МВР и т.нар. Комисия по досиетата), се поставя още по-сериозно въпросът за разкриване и вкарване в научна употреба на реалната картина от този период на най-новата българска история, и то в неговата система от причинно-следствени обвързаности. Макар и съставена по всички правила на историческата наука, от всеки неин следващ ред прозира очевидната истина, че темата не може да бъде „затворена“ само в тесните рамки на една-единствена дисциплина. Тя неизменно остава общо поле за много науки – история, наказателно право, криминалистика, социология, психология и т.н.

¹ Доктор по история, заместник-директор на 149 средно училище „Иван Хаджийски“, ел. поща: stivanoff1975@gmail.com.

II. Обща разкриваемост

Общата разкриваемост на престъпленията срещу личността и собствеността (наричани във всички източници и извори от епохата „криминални престъпления“, макар този термин да не е юридически коректен) е една от най-важните характеристики на обществото, защото тя показва до каква степен то държи под контрол техните извършители. Разбира се, най-голяма отговорност за изпълнението на тази задача се възлага на органите на Вътрешното министерство, от които се очаква събиране на достатъчно годни доказателства за съдебната фаза. „Въоръжени“ с предоставените от научните разработки възможности, службите трябва да ги доразвият и уплътнят със свои практически действия, за да има положителен резултат в борбата срещу престъпността. Още през втората половина на 40-те и 50-те години на XX век органите на МВР обаче констатирали в аналитичен материал за вътрешно ползване, че „е незадоволителна помощта на научно-техническите служби за разкриването на извършените престъпления. Не винаги дактилоскопите отиват на местопроезшествията, а началниците на милицията не изискват това. По много от намерените следи дактилоскопите не извършват проверки по дактилоскопните листове на престъпния контингент, на минаващите през управленията по различни поводи престъпници, поради което голям брой следи стоят в „албумите“ на следите неоползотворени, а престъпленията – неразкрити. Въпросът за широкото и умело използване на научно-техническите средства в борбата срещу криминалната и стопанска престъпност се подценява в редица поделения“².

В следващата графика е направена съпоставка между кривите на разкриваемостта като цяло, както и относно четирите основни вида разглеждани престъпления, обект на настоящата разработка – кражби на обществено и лично имущество, грабежи, изнасилвания и умишлени убийства (последните – сумирани с убийствата на новородени).

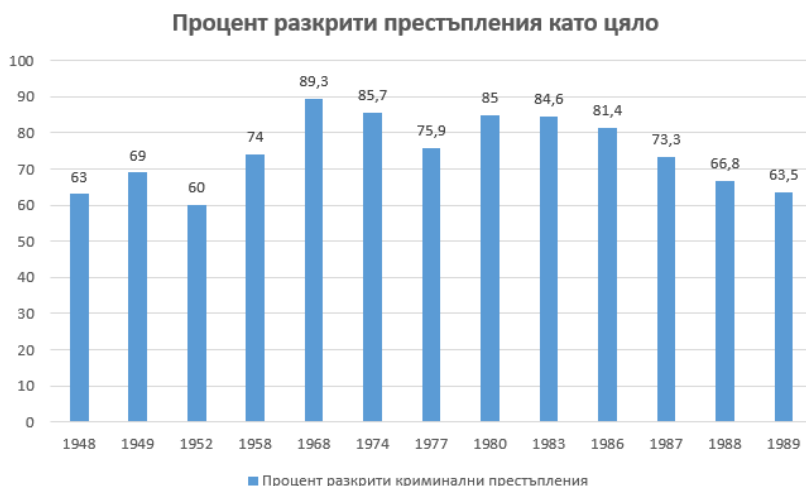

Графика № 1 Динамика в разкриваемостта на различните видове престъпления по години³

² АМВР, ф. 25, ап. 1, а.е. 537, л. 230–231. Част от анализ на МВР за борбата против криминалната престъпност през 1957 г.

³ Данните са от годишните доклади за състоянието на криминалната престъпност и борбата срещу нея на МВР: АМВР, ф. 30, оп. 4А, а.е. 67, л. 7; ф. 30, оп. 3А, а.е. 524, л. 7; ф. 26, оп. 1, а.е. 49, л. 3; ф. 30, оп. 3А, а.е. 235; ф. 25, оп. 1, а.е. 105, л. 7; ф. 30, оп. 3А, а.е. 180, л. 38; ф. 26, оп. 1, а.е. 219, л. 1–3; ф. 26, оп. 1, а.е. 607, л. 2; ф. 30, оп. 1, а.е. 54, л. 130; ф. 30, оп. 3А, а.е. 204, л. 33.

Ако проследим тъмносинята крива на общата разкриваемост на разглежданата престъпност за съответните периоди, можем да направим обоснования извод, че най-ниски нива се наблюдават през първите 10–15 години след 9 септември 1944 г., както и през втората половина на 80-те години. Тази тенденция е видима с незначителни детайли (в полза на по-стария период) и е валидна, макар и в различна степен, за кривите на отделните видове разглеждани престъпления – умишлени убийства⁴, изнасилвания, кражби⁵ и грабежи.

Графика № 2 Обща разкриваемост на престъпленията срещу личността и собствеността по години⁶

Интересно е да се направи и още едно сравнение на базата на официалните данни от преброяванията от 1946, 1956, 1965, 1975 и 1985 г., както и от статистиките на МВР за нивата на изследваната престъпност за съответните периоди. То демонстрира, че макар започнали още от края на 40-те години на XX век, както вече се спомена, най-бурните миграционни процеси, които водят до масово преселване на хора от селата към големите градове (и най-вече към столицата София), са през периода между 1955 и 1964 г.⁷ Тогава средногодишно над 70 хиляди души напускат трайно селата и се установяват в града. По статистически данни точният им брой за тези 10 години е малко над 707 хиляди души, или казано по друг начин – населението на селата в България е намаляло с почти 10% спрямо данните от преброяванията от 1946 и 1956 г., т.е. – с по един процент всяка година.⁸

Тази причинно-следствена връзка между миграционните процеси и завишената престъпност се дължи най-вече на значителния брой български селяни, които са лишени от своето вековно средство за самоиздръжка – земята, но и на изключителните темпове, с кои-

⁴ Иванов, С. (2022). Умишлените убийства в България (1944–1989). *Исторически преглед*, 2, 58–92.

⁵ Поради специфика на отчитането, тук са отчетени само кражбите от лично имущество, а не сборните кражби заедно с тези на обществено имущество.

⁶ Данните са от годишните доклади за състоянието на криминалната престъпност и борбата срещу нея на МВР: АМВР, ф. 30, оп. 4А, а.е. 67, л. 7; ф. 30, оп. 3А, а.е. 524, л. 7; ф. 26, оп. 1, а.е. 607, л. 2; ф. 26, оп. 1, а.е. 21, л. 2; ф. 30, оп. 3А, а.е. 180, л. 38; ф. 31, оп. 1, а.е. 239, л. 1–2; ф. 26, оп. 1, а.е. 61, л. 4; ф. 30, оп. 3А, а.е. 235; ф. 30, оп. 4А, а.е. 29, л. 90–91; ф. 30, оп. 1, а.е. 54, л. 130; ф. 30, оп. 3А, а.е. 204, л. 33.

⁷ Василева, Б. (1991). *Миграционни процеси в България след Втората световна война*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 102–103.

⁸ *Статистически годишник* (1989). София: Национален статистически институт, 29.

то се случва това⁹. Практически на тях не им остава достатъчно време за бързо „превключване“ към новите реалности. В резултат множество хора, без необходимото ниво на образование или професионална квалификация, по принуда сменят своето местоживее, за да отговорят на новите обществени реалности в социалистическа България¹⁰. Част от тях явно поемат по по-лесния път на криминалната престъпност, най-вече – кражбите. В подкрепа на това твърдение е и статистиката, показваща намаляване на броя на криминалните престъпления в селата, но скок на същите в големите градове, включително столицата и като носителен дял, и като абсолютен брой.

II. Кражби на обществено и лично имущество

Графика № 3 Разкриваемост на кражбите на лично имущество в проценти¹¹

Въпреки че разкриваемостта на кражбите е различна за съответните години и за отделните видове кражби (на лично или на обществено имущество), тя варира в широките граници между 50 и 83%. Няма данни за привилегирован подход при работата за разкриване на виновниците при кражбите на обществено имущество спрямо тези на лично. В това отношение милиционерите явно изпълняват с еднакво усърдие своите задължения. При про-

⁹ Груев, М. (2009). Колективизация и социална промяна в българското село (40-те – 60-те години на XX век). В: *История на Народна република България. Режимът и обществото*. София: Сиела, 344–351.

¹⁰ „Теорията за социалната дезорганизация привежда специфични аргументи как в определен тип среда по местоживее можем да очакваме висок ръст на престъпност, по-специално там, където има бедност, променлив състав на живущите и етнически малцинства. Теорията предполага, че всеки от трите структурни източника на социална дезорганизация има директен ефект върху равнищата на криминално поведение: 1. Неустойчивост; 2. Бедност; 3. Престъпност“. Вж. Златанова, В. (2017). *Изследвания на девиантното поведение*. София: Авангард-Прима, 164.

¹¹ Данните са от годишните справки на МВР за състоянието на криминалната престъпност и борбата срещу нея. АМВР: ф. 30, оп. 4А, а.е. 29, л. 90; ф. 26, оп. 1, а.е. 49, л. 3; ф. 30, оп. 1, а.е. 54, л. 15; ф. 31, оп. 1, а.е. 287, л. 1–2; ф. 25, оп. 1, а.е. 1045, л. 7; ф. 31, оп. 1, а.е. 210, л. 1–2; ф. 30, оп. 4А, а.е. 67; ф. 31, оп. 1, а.е. 61, л. 1–2; ф. 26, оп. 1, а.е. 21, л. 4; ф. 26, оп. 1, а.е. 886, л. 6.; ф. 30, оп. 3А, а.е. 523, л. 72.; ф. 30, оп. 4А, а.е. 49, л. 36.

веждане на разследването се натъкваме на редица случаи, в които липсата на професионализъм е съчетана с бездушно отношение. Тогава резултатите са гарантирано негативни. При вътрешен доклад на МВР за криминалната престъпност четем: „Към началото на 1950 г. от органите на Народната милиция – Горна Оряховица, беше заловен опасният криминален престъпник, така наречен „Арап Ходжа“ от Пловдив, който при проведеното следствие в ДНМ се установи, че е автор на повече от 70 кражби. Оказа се, че същото лице е лежало няколко пъти в затвора. Регистриран е десетки пъти за престъпления, но въпреки това същият не е бил взет на отчет, поради което свободно е извършвал кражби“¹².

Кражбите на обществено и лично имущество засягат значителен брой граждани и резултатите от действията по тяхното разкриване са важна част от необходимото усещане за спокоен живот на обикновения човек. Чувствителността на общественото мнение личи от аналитичен материал от 1951 г., в който се признава: „несвоевременното разкриване на тези тежки престъпления не само уронва престижа на органите на НМ, но и всява несигурност сред населението и има сериозен обществен резонанс. Трябва отново да се подчертае, че превантивната и оперативно-издирвателната работа по престъпленията срещу личността продължава по места да се съпътства с редица слабости, а ръководният състав не винаги взема необходимите мерки за отстраняването им... Наличието на неизживян формализъм и незадълбоченост по изпълнението на указаните мероприятия не дава необходимите резултати“¹³. Подобни обстоятелства, констатирани от самото МВР, оказват директно негативно влияние върху разкриваемостта и не ѝ позволяват да достигне до желаните равнища.

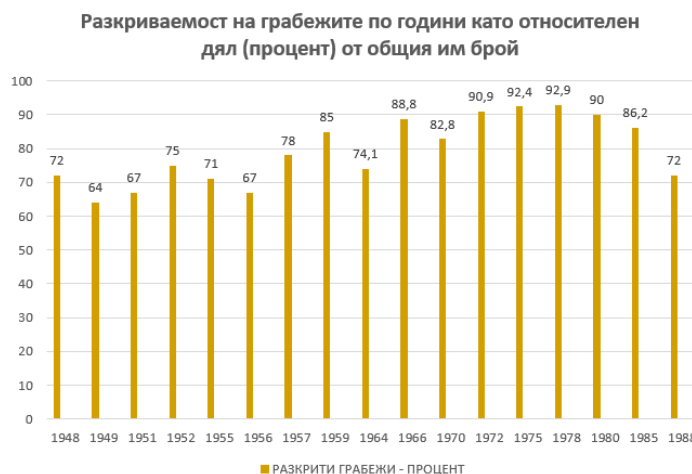
III. Грабежи

Второто разглеждано престъпление – грабежите, се разделят на два вида – въоръжени и невооръжени. Според българското наказателно право грабежът е съставно престъпление, което се състои от две деяния, всяко от които поотделно също е престъпление – принуда и кражба. Същината на деянието е отнемане на чужда движима вещ чрез употреба на сила или заплаха. Грабежът е хибридна форма на престъпление, тъй като едновременно представлява и посегателство срещу личността, но и срещу имуществото ѝ. При него е изключена хипотезата за липса на предварителен умисъл от страна на извършителя. Дори и извършителството след употреба на алкохол не се отчита като смекчаващо вината обстоятелство при извършването на грабежи. Въпреки че при неупотребените алкохол преди извършване на деянието самоконтролът говори за пълна обмисленост на постъпката¹⁴, наличието на алкохол не я изключва, а има отношение единствено към степента на агресивност. Умисълът си остава налице. Според разпоредбите на наказателната норма дори и само подготвянето на грабеж също е наказуемо деяние. За разлика от устойчивите тенденции към увеличаване на броя на извършените грабежи през годините на социалистическа България, то разкриваемостта им се движи в относително постоянни и близки по своя размер величини – средно около 75–80% годишно, както може да се види от следващата таблица.

¹² АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 1, оп. 5, а.е. 14, л. 11. Из „Доклад за състоянието на престъпността и резултатите от агентурно-оперативната и охранна работа на Народната милиция за 1951 г.“.

¹³ АМВР, ф. 26, оп. 8А, а.е. 48, л. 13. „Доклад за тежките престъпления срещу личността през 1985 г.“.

¹⁴ Китанов, К. (2005). *Грабежите: криминологични проблеми и полицейска превенция*. София: НИК – МВР, 109.

Графика № 4 Разкриваемост на грабежите в проценти¹⁵

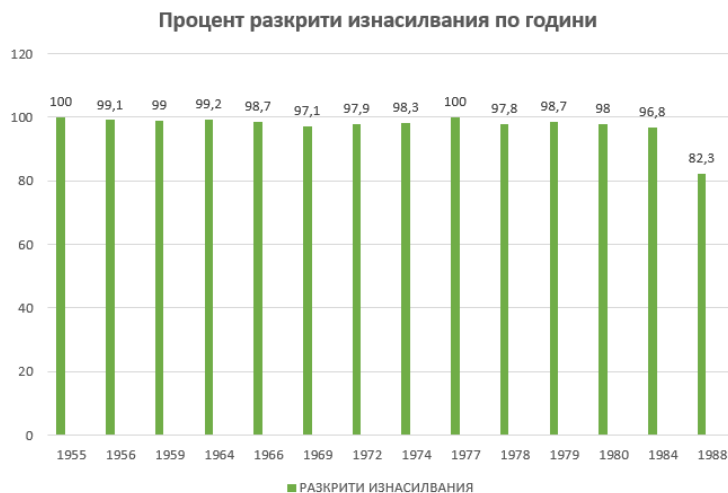
IV. Изнасилвания

Непосредствено след 9 септември 1944 г., в условията на все още доминиращите остатъчни разбирания за „срам“ пред обществото, се наблюдава нежелание редица случили се в действителност **изнасилвания** да се подават като сигнали и следователно да бъдат регистрирани официално. Причината е, че жертвите се притесняват от хорското мнение или просто се срамуват. В години, в които абортът „по желание“ все още е официално забранен (разрешава се през 1956 г.), комбинацията с изострена обществена чувствителност, макар и почти винаги лицемерна, насочва към подобни решения немалко жени. Именно затова неизменно трябва да се вглеждаме „с едно наум“ в числата и статистическите данни за изнасилванията. И то не поради злонамереност в отчетите или при регистрирането им, а заради споменатия страх и нежелание на жертвите да се изправят публично срещу този проблем. В нараненото или изкривено съзнание на много хора срамът се преживява по-лесно, когато не се прави достойние на другите. Освен наличието на застаряващо население, другата причина за по-рядкото подаване на официални сигнали от селата до органите на реда е именно срамът. Роля в малките населени места играе и страхът от отмъщение от страна на извършителя, ако се подаде официална жалба. За разлика от големите градове, където извършител и жертва обикновено не се познават добре или пък изобщо помежду си, в селата живеят малки и затворени консервативни общности¹⁶.

Изнасилванията (заедно с умишлените убийства) традиционно са с най-висока разкриваемост сред всички други престъпления срещу личността и собствеността за целия период на съществуването на социалистическа България. С изключение на няколко от първите години след 9 септември 1944 г. и най-тежкия по отношение на криминалната престъпност период – втората половина на 80-те години, то през 50-те, 60-те и 70-те разкриваемостта им се движи между 96 и 100%. Отчасти това се дължи и на разбираемо специалното внимание, което органите на МВР отделят на най-тежките видове сред тях.

¹⁵ Данните са от годишните справки на МВР за състоянието на криминалната престъпност и борбата срещу нея. АМВР: ф. 30, оп. 4А, а.е. 29, л. 90; ф. 26, оп. 1, а.е. 49, л. 3; ф. 30, оп. 1, а.е. 54, л. 15; ф. 31, оп. 1, а.е. 287, л. 1–2; ф. 25, оп. 1, а.е. 1045, л. 7; ф. 31, оп. 1, а.е. 210, л. 1–2; ф. 30, оп. 4А, а.е. 67, л. 7–8; ф. 31, оп. 1, а.е. 61, л. 1–2; ф. 26, оп. 1, а.е. 21, л. 4; ф. 26, оп. 1, а.е. 886, л. 6.; ф. 30, оп. 3А, а.е. 523, л. 72.

¹⁶ Груев, М. (2009). Демографски тенденции и процеси в България в годините след Втората световна война. В: *История на Народна република България. Режимът и обществото*. София: Сиела, 377.

Графика № 5 Разкриваемост на изнасилванията в проценти¹⁷

По този критерий прави впечатление подобрената ситуация след първата половина на 50-те години и относително доброто положение при данните за разкриваемостта през 60-те и 70-те години на XX век. Този факт се дължи на две тенденции, породили се в първите години след 9 септември 1944 г. Първата е за масово уволнение и разправа с мнозинството от криминалистите, които са работили в полицията преди преврата. Втората пък се корени в назначаването на негодни професионално служители на МВР¹⁸ единствено по критерия „лоялни на БКП“¹⁹. Резултатите през първите години, за които специално при изнасилванията има само откъслечни данни, са плод именно на тази „вълна“ от нови милиционери. Едва след втората половина на 50-те, но особено видимо през 60-те години²⁰, когато се разширява обхватът на дейност на Висшата школа „Георги Димитров“, и след откриването на Милиционерското училище, започва постепенно укрепване на професионалния елемент в органите на НМ.²¹ Трябва да отчетем и още един фактор от споменатия период – процента разкрити умишлени убийства по години.

V. Умишлени убийства

Набиват се на очи ниските стойности при умишлените убийства, разкрити след съдействие от секретни сътрудници. Например през 1969 г. такава помощ има едва в 5% от регистрираните случаи на убийство, докато обратната тенденция има при леките престъпления – при грабежите разкриваемостта чрез агенти е 21,3%, а при кражбите на лично имущество е 20,9%²². Изобщо дейността на агентите по криминална линия и секретните сътрудници

¹⁷ Данните са от годишните справки на МВР за състоянието на криминалната престъпност и борбата срещу нея. АМВР: ф. 30, оп. 4А, а.е. 29, л. 90; ф. 26, оп. 1, а.е. 49, л. 3; ф. 30, оп. 1, а.е. 54, л. 15; ф. 31, оп. 1, а.е. 287, л. 1–2; ф. 25, оп. 1, а.е. 1045, л. 7; ф. 31, оп. 1, а.е. 210, л. 1–2; ф. 30, оп. 4А, а.е. 67, л. 7–8; ф. 31, оп. 1, а.е. 61, л. 1–2; ф. 26, оп. 1, а.е. 21, л. 4; ф. 26, оп. 1, а.е. 886, л. 6.; ф. 30, оп. 3А, а.е. 523, л. 72.

¹⁸ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 1, оп. 5, а.е. 39, л. 41.

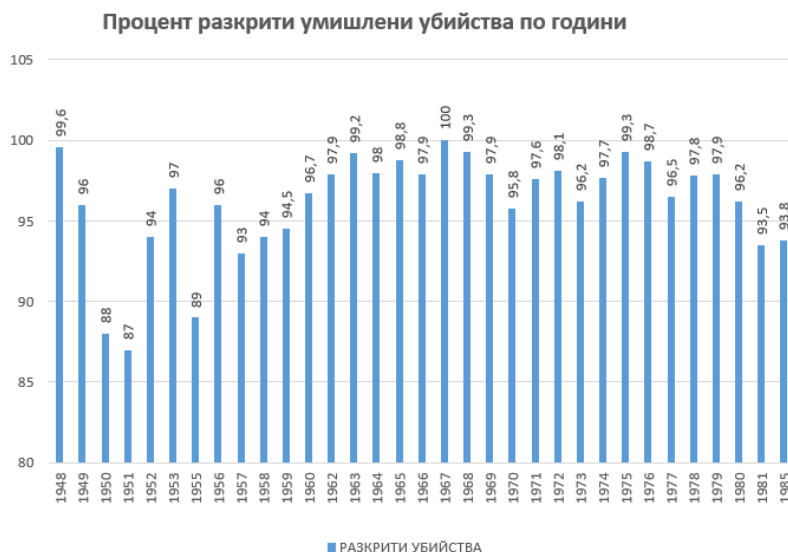
¹⁹ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 1, оп. 10, а.е. 364, л. 24.

²⁰ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 1, оп. 5, а.е. 39, л. 27.

²¹ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 1, оп. 5, а.е. 3, л. 137–141.

²² АМВР, ф. 26, оп. 2, а.е. 297, л. 3.

има изключително важно място в успешната дейност на органите по разкриване и осъждане на техните извършители.²³

Графика № 6 Процент разкрити умишлени убийства по години²⁴

Убийствата са разделени на два основни вида – умишлени убийства и убийства по непредпазливост. В отделни членове и алинеи е уреден съставът на различните подвидове сред тях. Най-общо разликата се състои в това, че при умишленото убийство деецът осъзнава характера на престъплението, предвижда общественотоопасните му последици и е искал или е допуснал настъпването им. При убийството по непредпазливост обратно – извършителят не предвижда настъпването на общественотоопасните последици, въпреки че е бил длъжен и е могъл да ги предвиди, а в случаите, когато ги е предвиждал, е мислел да ги предотврати. Предмет на анализ в този текст са само умишлените убийства, сумирани с броя на убийствата на новородени. Последната категория се различава от т.нар. „криминални аборти“ от периода, преди абортът по желание да бъде разрешен през 1956 г. И въпреки че в структурата на престъпността в НРБ между 1959 и 1982 г. например относителният дял на умишлените убийства съставлява едва 0,9% от всички извършени криминални престъпления²⁵, те предизвикват широк интерес със своята жестокост, липса на емпатия и чувствителност.

Не може да не се отбележи и съществуващият стремеж за нереално „подобряване“ на някои статистически данни. Това се случва най-често при елемента „разкриваемост“ на престъпленията. Напълно възможно е в някои случаи на базата на фалшиви показания от съкилийници или други зависими лица от средите на криминалния контингент (често агенти на службите), на някои рецидивисти да са им „залепени“ и присъди за убийства, които те

²³ Вж. Иванов, С. (2022). Агентите по криминална линия в България (1944–1989). *Исторически преглед*, бр. 4, 79–108.

²⁴ Данните са от годишните справки на МВР за състоянието на криминалната престъпност и борбата срещу нея. АМВР: ф. 30, оп. 4А, а.е. 29, л. 90; ф. 26, оп. 1, а.е. 49, л. 3; ф. 30, оп. 1, а.е. 54, л. 15; ф. 31, оп. 1, а.е. 287, л. 1–2; ф. 25, оп. 1, а.е. 1045, л. 7; ф. 31, оп. 1, а.е. 210, л. 1–2; ф. 30, оп. 4А, а.е. 67, л. 7–8; ф. 31, оп. 1, а.е. 61, л. 1–2; ф. 26, оп. 1, а.е. 21, л. 4; ф. 26, оп. 1, а.е. 886, л. 6.; ф. 26, оп. 8А, а.е. 48, л. 13.

²⁵ Станков, Б. (1984). *Непълнолетният и престъплението. Психология на отклоняващото се поведение*. София: Наука и изкуство, 13.

реално не са извършили. Това е познат метод на работа на съветските следователи, за които водещо за доказването на вина е „самопризнанието“²⁶, дори и изтръгнато с груба сила.²⁷

Всички органи на сигурност по света отделят специално внимание на тежките криминални престъпления, като в най-голяма степен това се отнася до умишлените убийства. Обяснението се крие в редица фактори, основният от които е, че темата е съпроводена със сериозна обществена чувствителност и поставяне на косвена оценка за ефективността на работата им. Въпреки пълното информационно затъмнение и цензура, наложени от комунистическата тоталитарна държава, службите в Народна република България (НРБ) също работят особено усърдно по предотвратяването и разкриването на този вид тежко престъпление срещу личността. Когато говорим за положителна тенденция, особено след средата на 60-те години, то видима част от нея са известните криминалисти Мико Хинов и Михаил Узунов, които стават действителни лидери на разследванията на умишлени убийства в НРБ, а при практическото прилагане на уменията за разкриване на тези престъпления се откроява името на прокурор Иван Вачков от Главна прокуратура.

Когато говорим за тежки престъпления срещу личността, трябва да се има предвид, че по време на социалистическа България в страната не само съществува, но и ефективно се изпълнява смъртна присъда. Въпреки че спрямо извършителите на противозаконни деяния това би трябвало да има значителен превантивен ефект, на практика се оказва, че броят на умишлените убийства през разглеждания период неизменно остава твърде висок.²⁸

VI. Заключение

В резултат от написаното дотук може да се направи обобщението, че нивата на разкриваемост при престъпленията против личността и собствеността в социалистическа България са твърде различни за отделните подпериоди и видове сред тях. По-нисък е процентът при по-леките официално регистрирани престъпления – кражби и грабежи, а много висок – на тежките като умишлени убийства и изнасилвания. Твърде различен „успех“ имат и структурите, които работят по престъпността – силните им периоди са от втората половина на 60-те до средата на 80-те години. Най-слабите периоди пък са първите петнадесетина години след преврата от 9 септември 1944 г., когато се унищожава професионалното начало в МВР и се въвежда партийното, както и втората половина на 80-те години. В залеза на социалистическа България това представлява просто отражение на криминалната плоскост на все по-трудно скриваните вече белези на обща икономическа, политическа и морална ерозия на обществото. Именно тя залага необратимо и големите нива сред престъпността през първите няколко години от прехода към демокрация след 10 ноември 1989 г.

²⁶ ЦДА, ф. 1Б, оп. 5, а.е. 221, л. 16.

²⁷ ЦДА, ф. 1Б, оп. 5, а.е. 222, л. 50.

²⁸ В България като държава смъртното наказание е въведено веднага след Освобождението от османско владичество. По отношение на военнослужещите до 01.07.1879 г. се прилага руският нормативен акт Воински устав за наказанията (изд. 1869 г.) (Воинский устав о наказаниях (изд. 1869 г.), а от 01.07.1879 г. до 1888 г. – Воинский устав о наказаниях (изд. 1879 г.) (необнародван, неprevеден на бълг. ез.); от 1888 г. до 1938 г. – Военно-наказателен закон (обн. ДВ, бр. 6 от 14.02.1888 г.) – това е първият национален наказателен закон. По отношение на гражданските лица в България до 1896 г. е в сила Отоманският наказателен закон, който е възприет в страната и се прилага от конституираните съдебни органи на новата държава и в чиито разпоредби съществува смъртното наказание. След 1896 г. смъртното наказание остава в новоприетия Наказателен (Углавен) закон на Царство България. Мораториум върху изпълнението на вече постановените при завършена съдебна фаза смъртни присъди е постановен през 1990 г., а смъртното наказание е напълно отменено на 10.12.1998 г.

Библиография

Василева, Б. (1991). *Миграционни процеси в България след Втората световна война*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

Вачкова, Е. (1986). Насилствената престъпност като обект на криминологическо изучаване. В: *Криминологически проблеми*. София: Наука и изкуство, 90–105.

Григоров, И. и др. (1980). *Борбата с криминалната престъпност в големите градове*. София: НИКК – ДНМ.

Груев, М. (2009). Демографски тенденции и процеси в България в годините след Втората световна война. В: *История на Народна република България. Режимът и обществото*. София: Сиела, 368–394.

Груев, М. (2009). Колективизация и социална промяна в българското село (40-те – 60-те години на XX век). В: *История на Народна република България. Режимът и обществото*. София: Сиела, 338–367.

Златанова, В. (2017). *Изследвания на девиантното поведение*. София: Авангард-Прима.

Иванов, С. (2022). Агентите по криминална линия в България (1944–1989). *Исторически преглед*, № 4, 79–108.

Иванов, С. (2022). Умишлените убийства в България (1944–1989). *Исторически преглед*, № 2, 58–92.

Китанов, К. (2005). *Грабежите: криминологични проблеми и полицейска превенция*. София: НИКК – МВР.

Станков, Б. (1984). *Непълнолетният и престъплението. Психология на отклоняващото се поведение*. София: Наука и изкуство.

DETECTION OF CRIMES AGAINST INDIVIDUALS AND PROPERTY IN SOCIALIST BULGARIA (1944–1989)

Stefan Ivanov²⁹

Abstract: This publication is part of a larger study of crimes against the person and property in socialist Bulgaria (1944–1989). It examines their general detectability as a whole, as well as separately the four most significant among them – thefts of public and private property, robbery, rapes and in-

tentional homicides. The reflection of a number of social, economic and political factors that accompany the process is also taken into account.

Keywords: crimes, crime detection, socialism, Bulgaria, Ministry of Interior

---

²⁹ Ph.D. in History, Deputy Headmaster of 149 Ivan Hadzhiiski Secondary School, e-mail: stivanoff1975@gmail.com.